

**Nemzetközi
Kapcsolatok
Multidiszciplináris
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Dabis Attila

Tévhitek az autonómiáról

Székelyföld autonómiájának alkotmányossága

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Kardosné Dr. Kaponyi Erzsébet
egyetemi tanár

Budapest, 2017

Nemzetközi Tanulmányok Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Dabis Attila

Tévhitek az autonómiáról

Székelyföld autonómiájának alkotmányossága

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Kardosné Dr. Kaponyi Erzsébet
egyetemi tanár

© Dabis Attila

Tartalomjegyzék

I. Kutatási előzmények és a téma indoklása	4
I.1. Előzmények	4
I.2. A téma indoklása	5
II. A felhasznált módszerek	6
II.1. Multidiszciplinaritás.....	6
II.2. Módszertan	6
III. Az értekezés eredményei	11
IV. Főbb hivatkozások	15
V. A szerzőnek a témában megjelent publikációi	20

I. Kutatási előzmények és a téma indoklása

I.1. Előzmények

Annak érdekében, hogy első kézből származó tapasztalatokat tudjak az értekezésemben beépíteni, 2011 telétől kezdve 2015 tavaszáig számos hosszabb, rövidebb kutatóutat, tanulmányutat szerveztem a disszertáció számára releváns európai régiókban

2011.09.19. - 2011.12.19 között Erasmus szakmai gyakorlattal jártam Dél- Tirolban, a Bozeni Európai Akadémia Kisebbségjogi Intézetének gyakornokaként (ennek az útnak lett a gyümölcse a mester szakos diplomamunkám, amit aztán a Magyar Kisebbség közölt: Szakdolgozat témája: „Dél- Tirol Autonómiastatútuma” címmel melyet ezen doktori eljárásban is csatoltam, mint az egyik legjobban sikerült tudományos publikációm).

2012.09.29. - 2012.12.21 között a Glasgow-i Egyetem, Orosz- és Közép-Kelet Európai Tanulmányok Központjának vendégkutatójaként tanulmányoztam a skót devolúciót és annak Kelet-Közép-európai alkalmazási lehetőségeit.

2015.04.01-2015.07.31 között a turkui Åbo Akademi Egyetem, Közjogi Tanszékén kutattam az Åland szigetek, valamint Számiföld autonómiáját. Itt volt szerencsém az autonómia tematika egyik legelismertebb szakértőjének, Markku Suksi-nak felügyelete alatt dolgoznom. Ez a négy hónap alapvető fontosságú volt a disszertáció alapvető struktúrájának kidolgozásában, a hipotézisek, a metodológia tisztázásában, a releváns szakirodalom megfelelő színvonalú feldolgozásában.

További rövidebb utakat szerveztem Baszkföldre, Katalóniába, és Wales-be. A személyes találkozásokat elektronikus eszközök segítségével lefolytatott interjúk és eszmecserék egészítették ki.

I.2. A téma indoklása

A Székelyföldi autonómia kérdése időről időre visszatérő jelleggel tematizálja a közbeszédet mind Romániában, mind pedig Magyarországon. A téma kapcsán leggyakrabban felmerülő toposz, hogy a területi autonómia, mint intézményes hatalommegosztási struktúra ellentmond Románia alkotmányának, azon belül is mindenképp az első cikkelynek, mely az állam szuverén, független, egységes, oszthatatlan, és nemzeti jellegét kodifikálja. Dacára annak, hogy a téma olykor heves reakciókat vált ki a vitában részt vevő felektől, indmáig nem született olyan mélyreható tudományos vizsgálat, mely a fentebbi, rendkívül széleskörű hallgatólagos közmegegyezésnek örvendő felfogásnak a valóságtartalmát vizsgálta volna. Ebben rejlik tehát a téma kiválasztásának egyik motivációja. A másik motiváció abból eredeztethető, hogy azon elemzések, amelyek foglalkoztak a témával rendre követték, és elfogadták a nemzetállami toposzt, és ezen a paradigmán belül fogalmazták meg az állításaikat. Magam viszont e gondolati mankókat elhagyva közelítettem meg a témát, hátrahagyva a román politikai kultúrára hagyományosan jellemző etno-centrikus gondolkodást. A vonatkozó román joganyagok a pluralisztikus szemléletű olvasatát ötvözve a Románia által ratifikált nemzetközi szerződések rendelkezéseivel konstruáltam meg egy olyan gondolati közeget melyben egyáltalán nem tűnik lehetetlenségnek az autonómia megvalósítása. Sőt megállapításra kerül az az újszerű gondolat, hogy a Román alkotmányban nemhogy nincs semmi, ami tényleges alkotmányjogi akadályt jelentene a Székelyföld területi autonómiájának, hanem abban számtalan kedvező utalás található az autonómia különböző formáiról (így a személyi, a funkcionális, és az igazgatási autonómiáról).

II. A felhasznált módszerek

II. 1 Multidisziplinaritás

A doktori értekezés témája megkívánja a rendelkezésre álló információk sokrétű feldolgozását. A három fő diszciplína melynek elemzési szempontjai meg fognak jelenni a disszertációban a következők: jogtudomány, politológia, és történelemtudomány. Ezek közül is kiemelt szerep jut majd a jogtudománynak, mivel a doktori értekezés mindenekelőtt jogszabályokat és az azok által létrehozott intézményeket és eljárásokat veszi górcső alá. Az összehasonlítás fő forrásai ezért az egyes státútumok illetve alkotmányok voltak, de emellett minden egyéb releváns jogszabályt, nemzetközi szerződést vagy dokumentumot is figyelembe vettem.

II.2 Módszertan

A tudományosan megfelelő következtetések érdekében alapvető fontosságú volt, hogy mely modelleket választom ki az összehasonlító elemzés elvégzésére. Mindenekelőtt meghatároztam azt a bázist, amin a komparatistikai vizsgálatot el kívántam végezni. Ennek megállapításához Székelyföld és az azt befogadó állam jellegzetességeire, valamint a státútum-tervezet által előirányozottakra voltam tekintettel. Az összehasonlítás alapját azon autonóm régiók adták, melyek egyrészt néhány kulcsfontosságú szempont alapján hasonlatosak Székelyföldhöz, illetve, melyek befogadó állami alapvető tulajdonságaikban mind a belső államszerkezet, mind pedig a nemzetközi viszonyrendszer tekintetében hasonlítanak Romániához. Az összehasonlítási alap szűkítése így az alábbi szempontok szerint történt:

- Regionális struktúra: Székelyföld legalapvetőbb tulajdonsága, hogy benne egy nyelvi, kulturális kisebbség többséget alkot. Ez a tulajdonság jóllehet a legtöbb autonóm régióra igaz - hisz célját tekintve a területi autonómiák jobbjára valamely kisebbségi közösség védelmére irányulnak - mégis vannak kivételek amelyeket így a disszertáció nem érintett (ilyen például Friuli Venezia Giulia Olaszországban, Navarra Spanyolországban, vagy épp a szerbiai Vajdaság ahol egyaránt kisebbségben vannak a friuli illetve baszk kultúra reprezentánsai).

- Nemzetközi viszonyrendszer: Ez alatt egyetlen szempontot veszek figyelembe, mégpedig az Európai Unió tagságot. Ennek oka, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás - és ez által a közösségi jogrendszerbe (*acquis communautaire*) való beintegrálódás - alapvető hatással van a kizárólagos állami kompetenciákra, valamint az állam és az azt alkotó régiók közötti viszonyra is. Bármennyire is hasznos következtetésekre lehetne jutni akár a Kelet- Dél-Kelet európai (pl.: Gagauzia Moldovában, vagy a Vajdaság Szerbiában), akár az amerikai kontinens (pl.: Québec Kanadában, vagy Comarca Kuna Yala Panamában) vagy ázsiai (pl.: Muszlim Mindanao a Fülöp-szigeteken, vagy Francia Polinézia) autonóm megállapodások működéséből, ezeket a disszertáció szintén nem tárgyalja.

- Belső államszerkezet: Olyan aszimmetrikus autonóm megállapodások jöhetnek csak szóba az összehasonlításkor, melyek nem föderális államokon belül jöttek létre. Az államigazgatási rendszer felépítése tekintetében Románia unitárius állam, és a belátható jövőben az is marad. Az ország föderalizálása az évek óta napirenden lévő közigazgatási reform-folyamatnak sem képezi tárgyát. A föderalizáció akkor kerülhetne reálisan a politika homlokterébe, ha a Moldovai Köztársaságnak a Romániához való csatlakozására sor kerülne. Erre való tekintettel a szövetségi

államokra illetve államszövetségekre nem terjed ki a vizsgálódás tárgya, még akkor sem, ha azokban egyébként olyan megoldások vannak jelen a központi állam és adott régió döntéshozatali jogosítványainak megosztásában, melyek akár Székelyföld esetében is hasznosíthatóak volnának. Ennek megfelelően így példának okáért a belgiumi régiók szintén kívül esnek az elemzés tematikáján.

- Tengeren túli területek: Van számos olyan tengerentúli autonóm terület, mely a korábbi gyarmati múltjának következtében kapott öngazgatási jogosítványokat. Ilyenek például Aruba és az Antillák Hollandia esetében, vagy a Portugália fennhatósága alatt álló Azori szigetek és Madeira. A kolonizációs kontextus olyan sajátosságot jelent mely alapvetően befolyásolta ezen autonóm megállapodások létrejöttét és működését, félrevezető lehet ezért e modellekből következtetéseket levonni a székelységhez hasonló autochton nemzeti közösségekre vonatkozóan. Ennek az állításnak az igazságtartalmáról Korzika személyes tapasztalattal is rendelkezik. Míg ugyanis Új Kaledónia és Francia Polinézia a kilencvenes évek végén, kétezres évek elején autonóm státuszhoz jutott, mely azóta is folyamatosan bővül, addig Korzikának megannyi véres merénylet és terrorcselekmény után is csak egy olyan regionális törvényhozó testületet sikerült kiharcolnia, ahol az elfogadott jogszabályok csak akkor válhatnak hatályossá, ha azt a francia parlament előbb jóváhagyja. Ennek okán Korzikát a szakirodalom nem is tekinti területi autonómiának.¹

A tengeren túli területek kizárása a vizsgálódás köréből nem jelenti azt, hogy általában a szigeti régiókat is figyelmen kívül kell hagyni, mint olyan földrajzi sajátosságot, mely Székelyföld esetében nem áll fenn. A szigeti területek földrajzi elszigeteltsége nem jelent olyan specifikumot, amely kizáró tényezőként kellene hasson a kontinentális esetek vizsgálatánál (annál is inkább, mert a történelem azt

¹ Lásd: Légaré, A. & Suksi, M. (2008), p. 147; illetve: Benedikter, T. (2009), p. 26.

bizonyítja, hogy a tengeri útvonalak sokkal inkább összekötik, semmint elválasztják a népeket egymástól). Ennek megfelelően releváns modellként helyet kapott az értekezésben mind az Åland-szigetek, mind pedig a Feröer szigetek.

Az összehasonlításkor fontos volt megemlíteni az egyes autonómia-megállapodások sajátosságait, melyek megmutatják ezen modellek összehasonlíthatóságának illetve adaptálhatóságának korlátait. Ezek taglalásánál kiemelt figyelmet szenteltem a nemzetközi környezetben megmutatkozó eltérésekre, mint olyan változóra, mely alapvető hatással van egy autonóm megállapodás létrejöttére és működésére. Példának okáért, az Åland-szigetek háborús konfliktus folyamánként kapott autonóm kompetenciákat, míg a székelyföldi autonómiafolyamat olyan nemzetközi környezetben zajlik, melyben az események békés lefolyását adottnak vehetjük. Ugyanígy fontos volt kitérni az anyaország meglétének, vagy hiányának tényére, és az EU integrációs folyamatokban megmutatkozó eltérések hatásaira is (pl.: Finnország csatlakozásakor az adóharmonizációra vonatkozóan benyújtott külön jegyzőkönyv hatása az Åland-szigeteki gazdaságra). Székelyföld esetében az EU-s perspektíva azért is kiemelendő, mert a NUTS régiók kialakítási módjának köszönhetően felzárkózás helyett fokozódó divergencia figyelhető meg a magyar- illetve román többségű régiók gazdasági fejlődésében.

Az egyes államokon belül számos autonómia van, mely tartalmát tekintve azonos, vagy hasonló szabályozást tartalmaz, mint ugyanazon állam más autonóm régiója. Ennek oka, hogy számtalan esetben az autonóm megállapodás az adott ország belső felépítésének átfogó decentralizációja folytán jött létre (pl.: Spanyolország, Egyesült Királyság). Főszabály szerint ezért valamennyi állam esetében egy meghatározott régió fogja az összehasonlítás alapját képezni. Ezeket aztán kiegészítettem, azokkal a régiókkal melyek esetében az autonómia megállapodás tartalmi ismérvei releváns eltéréseket mutatnak a kiválasztott modellekhez

képest. Ez a módszer lehetővé teszi, hogy az összehasonlított autonómia-modellek bemutatása egyszerre legyen megfelelően széles bázison kialakított, valamint kellő mélységű is egyben.

A fent említett kritériumok alapján az alábbi 4 fő eset fogja az összehasonlítás alapját képezni: Dél-Tirol (Olaszország), Katalónia (Spanyolország), Skócia (Egyesült Királyság) és az Åland-szigetek (Finnország). Kiegészítő jelleggel ezek mellett említést tettem Baszkföld, Gagaúzia, vagy épp a Feröer-szigetek autonómiájáról illetve autonómiatörekvéseiről is.

Székelyföld esetében az összehasonlítás alapjául a Székely Nemzeti Tanács (SZNT) által elkészített autonómiastatútum-tervezet szolgált. Ennek oka, hogy a politikai diskurzus eddigi történetében ez töltötte be a legfontosabb szerepet (a tervezet eddig kétszer be lett nyújtva a Román Törvényhozásnak, illetve arról véleménynyilvánító népszavazás is volt 2006 decembere és 2008 februárja között 210.000 polgár részvételével).

III. Az értekezés eredményei

- A végrehajtott jogi doktrína analízis illetve komparatív analízis bebizonyította, hogy hamis az az előfeltevés miszerint a területi autonómia ellentmond Románia alkotmányos rendjének, illetve hogy sértené annak egységes, oszthatatlan és nemzeti jellegét. E felfogás az autonómia és az államhatalom közti kapcsolatokban fellelhető tévhitekre vezethető vissza
- Az Alkotmány oly sokat hivatkozott 1., illetve 152. szakaszai (melyek a fentebb említett tulajdonságokat kodifikálják) nem rendelkeznek alkotmányjogi relevanciával, és így nem értelmezhetőek az autonómiát hátráltató alkotmányjogi tényezőknek.
- Következésképpen, a területi autonómia, mint intézményes megoldás nem mond ellent és nem sérti Románia alkotmányos rendjét. A jelenleg hatályos alkotmányban valójában nincs egy olyan rendelkezés sem, amely tényleges alkotmányjogi akadályát képezné Székelyföld területi autonómiájának.
- A fennálló akadályok valójában nem alkotmányjogi, hanem politikai akadályok, amelyeket a politikai diskurzus folyamán rendre alkotmányjogi köntösbe bújtatnak. Ezzel hátráltatva a magyar nemzetiségű állampolgárokkal való hatékony párbeszédet ezen közösség kisebbségi törekvéseire vonatkozóan, melyet a román állami intézmények a történelmi neheztelések miatt az állam egységére való fenyegetésként értelmeznek.

- Míg egyrésztől nem lehet semmilyen tényleges, a területi autonómiát ellehetetlenítő alkotmányjogi akadályt találni, addig a másik oldalon az látható, hogy az autonómia nem idegen a román jogrendszerből, maga az alkotmány ugyanis utal több fajtájára, így a személyes, a funkcionális és az adminisztratív autonómiára. Emellett ha valaki a román politikai kultúrára jellemző etnocentrizmus nélkül olvassa az alkotmány rendelkezéseit, és melléjük teszi az ország által ratifikált kisebbségvédelmi témájú nemzetközi egyezményeket, akkor könnyen tud a hatályos alkotmánynak egy olyan pluralisztikus értelmezését adni, amely befogadó a hatalommegosztást, és a decentralizációt igénylő kisebbségi követelésekkel kapcsolatban.
- Külön figyelmet szenteltem azon módozatoknak, ahogy az összehasonlítás alapját képező autonómia-modellek beleilleszkednek államaik jogrendjébe. Ebből azt a következtetést lehetett levonni, hogy politikai akart megléte esetén a kisebbségi törekvések teljesítésének még akkor is könnyedén meg lehet találni a módját, ha adott esetben különleges és rendhagyó alkotmányjogi megoldásokra kell hagyatkozni.
- Az autonómiák jogi beágyazásának fentebb említett különböző módjai a Székelyföldre vetítve le lehetett vonni azt a következtetést, hogy noha egy esetleges alkotmánymódosítással hatékonyabb jogvédelmet élvező autonóm megállapodás jöhetne létre, az alkotmány módosítása sem feltétlenül előfeltétele egy autonóm megállapodásnak. Az alkotmány 117. cikkének 3 bekezdése alapján így Székelyföld autonómiája egy organikus törvény keretében alkotmánymódosítás nélkül is helyet kaphatna a román jogrendszerben. Ezt az organikus törvényt az autonómiastátútum-tervezet rendelkezései értelmében aztán csak helyi népszavazás jóváhagyásával lehetne módosítani. E konstrukció kiegészítő védelméhez hozzá tudna járulni egy

Románia és Magyarország közötti külön szerződés a kérdésben, ami nemzetközi beágyazottságot is adna az autonóm megállapodásnak.

- Külön fejezetben foglalom össze a közpolitikai cselekvésekkel kapcsolatban levonható következtetéseit az elemzésnek, a befogadó állam, a kisebbségi közösség, a z anyaország, valamint a nemzetközi közösség szempontjaiból:
 - Románia esetében megemlíthető, hogy az évek óta napirenden lévő közigazgatási reform lehetőséget biztosít arra, hogy olyan reformokat eszközöljenek ki, amelyek a nagyobb decentralizáció irányába hatnak
 - A kisebbségi közösséget képviselő szervezetek, és kiváltképp az RMDSZ esetében a legfontosabb a kontrol-kooptációból való kilépés, és az állami forrásokhoz való hozzáférés érdekében kötött esetleges politikai alkuk helyett a hatalommegosztás új formáinak intézményesítésére kellene a hangsúlyt fektetni. Ehhez pedig a nemzetközi érdekérvényesítés, és a közösségépítés korábban már alkalmazott, de aztán elhagyott eszközeihez kell visszanyúlni, felismerve, hogy az autonómiaküzdelem a mozgalmi szakaszában van.
 - A nemzetközi közösségnek az őshonos kisebbségek megoldatlan ügyeiben való részvételre vonatkozó vonakodását is figyelembe véve, Magyarországnak, mint anyaállamnak a támogatása továbbra is kulcsfontosságú lesz a határon túli magyar kisebbségek társadalmi reprodukciójának támogatásában, diplomáciai segítségnyújtásban, illetve kedvező tartalmú határon átnyúló gazdasági beruházások kezdeményezésében.

- Noha egyértelműen csökkenő tendenciát mutatnak a nemzetközi intézmények a kisebbségi ügyekbe való beleszólás tekintetében, Románia története azt mutatja, hogy a külső behatás mindig is nagyon erősen hatott az alkotmányos kultúra, illetve adott esetben akár konkrét jogszabályi tartalmak meghatározásában. Az Európa Tanács, az Európai Unió, illetve más államok (benne a nagyhatalmi szereplőkkel) továbbra is fontos motivációs tényezőként jelentkezhetnek a jövőben az autonómiához való viszonyulás finomhangolásában.

IV. Főbb hivatkozások

- Bakk Miklós (2004): Az autonómia-tervek két szakasza Erdélyben 1989 után. In: *Magyar Kisebbség, IX évf. 2004. 1-2 (31-32.) sz.* Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány.
- Bárdi, Nándor & Fedinec, Csilla & Szarka, László (eds.) (2008): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században.* Budapest: Gondolat - MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Benedikter, Thomas (2007): *The World's working regional autonomies - an introduction and comparative analysis.* London, New York, Delhi: Anthem Critical Studies.
- Bolleyer, Nicole & Swenden, Wilfried & McEwen, Nicola (2014): A theoretical perspective on multi-level systems in Europe: Constitutional power and partisan conflict. In: *Comparative European Politics (2014) 12.* University of Copenhagen, Denmark - New York University, USA: Palgrave Macmillan, pp. 367–383.
DOI: 10.1057/cep.2014.18
- Bonell, Lukas & Winkler, Ivo (2006): *Südtirols Autonomie.* Bozen: Herausgegeben von der Südtiroler Landesregierung.
- Brubaker, Rogers (1996): National minorities, nationalizing states, and external national homelands in the New Europe. In: *Nationalism reframed: Nationhood and the national question in the New Europe.* Cambridge: Cambridge University Press, pp. 55-76.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511558764>
- Constitutional Court of Romania (2014): *Decision Nr. 80 of 16.02.2014, on the legislative proposal on the revision of the Constitution of Romania.* Published in the Official Journal of Romania (No. 246) on 07.04.2014, available: http://www.ccr.ro/files/products/Decizie_80_2014.pdf, accessed: 2015.03.27.

- Cunningham, Kathleen Gallagher (2007): *Divided and Conquered: Why States and Self-determination Groups Fail in Bargaining Over Autonomy*. San Diego: University of California Electronic Theses and Dissertations.
- Ghai, Yash (2013): Introduction: nature and origins of autonomy. In: Ghai, Yash & Woodman, Sophia (eds.): *Practising self-government. A comparative Study of Autonomous Regions*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 1-31.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139088206>
- Ghai, Yash & Woodman, Sophia (2013): Comparative perspectives on institutional frameworks for autonomy. Ghai, Yash & Woodman, Sophia (eds.): *Practising self-government. A comparative Study of Autonomous Regions*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 449-486.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139088206>
- Hannikainen, Lauri (1997): The International Legal Basis of the Autonomy and Swedish Character of the Åland Islands. In: Hannikainen, Lauri & Horn, Frank (eds.) - *Autonomy and Demilitarisation in International Law: The Åland Islands in a Changing Europe*. The Hague: Kluwer Law International.
- Hannum, Hurst (1996): *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination. The Accommodation of Conflicting Rights, Revised Edition*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Hannum, Hurst & Lillich, Richard B. (1981): The Concept of Autonomy in International Law. In: *American Journal of International Law* 74 (4), Oct 80. Washington DC: American Society of International Law, pp. 858-889.
- Kardos Gábor (2015): Fear of Autonomy for Minorities. In: Láncoš Petra Lea & Varga Réka & Molnár Tamás & Szabó Marcel (eds): *Hungarian Yearbook of International Law and European Law 2014*. The Hague: Eleven International Publishing, pp. 35-43.

- Kiss, Tamás & Barna, Gergő & Székely, István Gergő (2013): A társadalomépítéstől a klientúra-építésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás átalakulása.
- In: *Magyar Kisebbség* 68. sz. = 18. évf. (2013.) 2. sz., pp. 7-40. Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány.
- Krasner, Stephen D. (1999): *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton, NJ: Princeton University.
- DOI: 10.2307/2657807
- Lapidoth, Ruth (1997): *Autonomy - Flexible Solutions to Ethnic Conflicts*. Washington D.C.: US Institute of Peace Press.
- DOI: 10.2307/2555279
- Legislative Council of the Parliament of Romania (2004): *Opinion Nr. 102 of 2004 on the rejection of the Draft Law on the Autonomous Status of Szeklerland*. Bucharest: Parliament of Romania.
- Leyland, Peter (2012): *The Constitution of the United Kingdom: a Contextual Analysis*. (Constitutional Systems of the World). Oxford: U.K. Hart.
- Parliament of Romania (1991): *The Constitution of Romania*, available: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371>, accessed: 2015.03.27.
- Romániai Magyar Demokrata Szövetség (1993): Törvény a nemzeti kisebbségekről és autonóm közösségekről. In: *Magyar Kisebbség III. Évf. - 1997. 1-2. (7-8.) szám*. Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány.
- Salat, Levente & Constantin, Sergiu & Osipov, Alexander & Székely, István Gergő (eds.) (2014): *Autonomy Arrangements around the World: A Collection of Well and Lesser Known Cases*. Kolozsvár/ Cluj-Napoca: Romanian Institute for Research on National Minorities.

Selejan-Gutan, Bianca (2016): *The Constitution of Romania: A Contextual Analysis* (Constitutional Systems of the World). Oxford: Hart Publishing.

Suksi, Markku (ed.) (1998): On the Entrenchment of Autonomy, In: Suksi, Markku ed. - *Autonomy: applications and implications*. The Hague; Boston: Kluwer Law International, pp. 151-171.

Suksi, Markku (2011): *Sub-State Governance through Territorial Autonomy: A Comparative Study in Constitutional Law of Powers*. Springer Berlin Heidelberg: Berlin, Heidelberg.

DOI: 10.1007/978-3-642-20048-9

Szekler National Council (2009): *The Autonomy Statute of Szeklerland*. Sepsiszentgyörgy: T3 Kiadó.

Stanomir, Ioan et al (2010): A romániai politikai és alkotmányos rendszert elemző államfői bizottság jelentése – a jogállam megerősítése érdekében. In: *Magyar Kisebbség, XV. évf. 2010. 1-2. (55-56.) sz.* Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány, pp. 9-89.

Tkacik, Michael (2008): Characteristics of Forms of Autonomy. In: *International Journal On Minority & Group Rights 15, no. 2/3 (June 2008)*. Nacogdoches: Stephen F. Austin State University SFA Scholar Works, pp. 369-401.

DOI: 10.1163/157181108X332668

Tóth Norbert (2014): *A kisebbségi területi autonómia elmélete és gyakorlata: Nemzetközi jogi és összehasonlító jogi analízis*. Budapest: L'Harmattan.

Turpin, Colin & Tomkins, Adam (2011): *British government (7th ed.)*. Cambridge: Cambridge University Press.

DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139060738>

Weller, Marc & Nobbs, Katherine (ed.) (2010): *Asymmetric autonomy and the settlement of ethnic conflicts*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Woelk, Jens & Palermo, Francesco & Marko, Joseph (eds.) (2008): *Tolerance through law – Self-governance and group rights in South Tyrol*. Bozen: European Academy of Bolzano-EURAC.

Wolff, S. (2013): Conflict Management in Divided Societies: The Many Uses of Territorial Self-governance. In: *International Journal on Minority and Group Rights*, 20 (2013) 1, pp. 27–50; available at <http://booksandjournals.brillonline.com/content/10.1163/15718115-02001003>, accessed: 2015.07.16.

DOI: [10.1163/15718115-02001003](https://doi.org/10.1163/15718115-02001003)

V. A szerzőnek a témában megjelent publikációi

Referált szakmai folyóiratcikkek - magyar

Az Åland-szigetek autonómiájának felülvizsgálatáról. *Századvég* 82. 2016/4., pp. 113-123. (2016).

Miért sikeresebbek a svédek mint a számik? *Kisebbségi Szemle* 2016/1., pp. 89-107. (2016).

A skót szecesszió dilemmái. *Kisebbségkutatás – 22. évf. 2. szám*, pp 29-66. (2013).

Dél-Tirol Autonómia-statútuma. *Magyar Kisebbség* 3-4. szám, pp. 43-95. (2012).

A Dél-Tiroli Felszabadítási Bizottság (BAS). *Pro Minoritate - nyári szám*, pp. 81-93. (2012).

Referált szakmai folyóiratcikkek – idegen nyelvű

Reform of the regional policy, and the sustainability of cultural diversity in the EU. *ISES Studies on European Integration, Issue 5.*, pp. 111-132. (2016).

The South Tyrolean Party System. *Minority Studies* 17., pp. 33-52. (2014).

Egyéb (Újságcikkek, publicisztikák) - magyar

Sengel Ferenc - Dabis Attila: Székelyföld Területi autonómiája. *Magyar Idők* III. évf. 60. sz. (2017).

Quo Vadis Skócia, avagy merre kanyarodik az egyenes út? *Székely Nép* 8. szám, 2014. III-IV. - 2015. I-II. negyedév, p. 12. (2015).

Neighbors of Ukraine, values of Europe. *Visegrad Insight online*, 20.03.2014.

Székely zászló – ahogy Nyugat-Európából látszik. *Erdélyi Napló*, XXIII évf. 7. szám, pp. 5, 21.02.2013.

Egyéb (Újságcikkek, publicisztikák) – idegen nyelvű

Debatte über die Szekler Fahne - Antwort an Keno Versecks Artikel, der am 09.02.2013. im Spiegel Online veröffentlicht wurde. *sznt.eu*, 01.03.2013.

A Debate on the Szekler Flag - An answer to Keno Verseck's article, published on February 9th 2013 in Spiegel Online. *neweasterneurope.eu*, 28.02.2013.